

‘Betrek ook huidige praktijken bij het immaterieel erfgoed’ – *Impressie lezing Geertje Mak*

‘Goudse kaas staat in de hele wereld symbool voor Nederland. Deze kaas werd al meegenomen op VOC-schepen omdat hij zo lang houdbaar is. We vinden dat hij tot ons cultureel erfgoed behoort. Maar je kunt hem niet bewaren, dus de vraag is hoe je hem tot erfgoed maakt. En dan kom je bij alles wat eraan vastzit: inpoldering, koeien, boerenbedrijven, melk, technieken van bereiding, recepten, kaasmarkten enzovoort. Kaasbedrijven spelen met hun reclames en etiketten in op nostalgische beelden van koeien in de wei en mensen die op ambachtelijke wijze kaas bereiden. Het zou echter interessant zijn om ook de moderniteit bij het erfgoed te betrekken: welke rituelen en praktijken zien we bij de huidige wijze van kaasbereiding en wat willen we daarvan als erfgoed doorgeven?’

Ter gelegenheid van Open Monumentendag (zie artikel op pag. X) verzorgde prof. dr. Geertje Mak, historica verbonden aan de Universiteit van Amsterdam, in Sociëteit Concordia op maandag 4 september jl. een lezing onder de titel ‘Kaas – Tussen (im)materieel erfgoed en nostalgisering’. Deze lezing werd georganiseerd door het comité Open Monumentendag Gouda samen met Historische Vereniging Die Goude, dit jaar rond het landelijke OMD-thema ‘levend erfgoed, laat monumenten spreken’. Voorzitter van het OMD-comité Hans Richters presenteerde voorafgaand aan de lezing het programmaboekje en haalde enkele opvallende punten uit het programma aan. Vooral de eenakters bij vier Goudse monumenten gaven naar zijn idee een originele invulling aan het OMD-thema.

De lezingencommissie van Die Goude had in Geertje Mak op heel korte termijn een waardige vervangster gevonden voor dr. Sophie Elpers, die door persoonlijke omstandigheden niet aanwezig kon zijn. Mak schreef samen met Marieke Hendriksen en Leonie Cornips het boek *Kaas = NL? Melk, koe, ras, kolonie, taal, kunst, mest en meer*. Zij nam haar gehoor mee in een boeiend verhaal over kaasmaken en de ontwikkelingen op dit gebied, de rol van vrouwen bij het kaasmaken op de boerderijen, ruilverkaveling en schaalvergroting in de landbouw, gift- vs. geldeconomie, het meenemen van koeien naar de koloniën, het selecteren van koeienrassen sec op melkproductiviteit (na 1950) en beelden en teksten die zuivelproducenten gebruikten en gebruiken om hun producten te verkopen.

‘Materieel en immaterieel erfgoed zitten natuurlijk deels aan elkaar vast,’ aldus Mak. ‘Het gaat niet alleen om huizen, werkplaatsen en fabrieken maar ook om mensen, met hun rituelen en gebruiken, hun technieken en hun recepten, liederen en verhalen. Het hangt er dan vanaf wat groepen in de samenleving willen dat er onthouden wordt en als erfgoed wordt doorgegeven. Geven we alleen de mooie nostalgische beelden door, zoals koeien en melkbussen, boerinnen die op ambachtelijke wijze kazen maken en kaasmeisjes op de markt? Of kijken we ook naar hoe kaas nu feitelijk wordt geproduceerd, met minder aantrekkelijke aspecten zoals mest en stikstof, grote veevoederbedrijven, fabrieksmatige productie, export van melk- en kaaspoeder? Erfgoed is dan ook altijd politiek. We dienen ons af te vragen wat we als traditie willen bestempelen.’

Mak signaleerde dat de grote verandering in het denken over erfgoed is dat steeds meer mensen niet meer een verstard openluchtmuseum willen, maar juist dat er iets gebeurt, dat het levend wordt gehouden. De vraag is anders gezegd: moet traditie in steen gebeiteld worden, of dynamisch worden ingezet en met de tijd meegaan? Sinds eeuwen werd er in Gouda op de Markt kaas verhandeld, totdat de fabrieksmatige productie en de distributie via supermarkten deze praktijk deed verdwijnen.

In de jaren tachtig van de 20e eeuw besloot een groep vrijwilligers echter de traditie van de kaasmarkt en het handjeklap nieuw leven in te blazen, een voorbeeld van levend erfgoed. Mak: 'Gouda zou zelf moeten uitzoeken wat ze op het gebied van kaas interessant vindt om te behouden en door te geven.' (*JPvdZ*)